

”Såne gruppe skulle det vært bruk for te mange andre med diagnosa å!”

- **En dynamisk organisering av samtalegrupper for elever med Asperger syndrom, foreldre, lærere og PPT**

Av Bente Brynjulfsen, seniorrådgiver ved Møller-Trøndelag kompetansesenter

Artikkelen bygger på erfaringer gjort i et utviklingsarbeid hvor en etablerte samtalegrupper for ungdom med Asperger syndrom (AS). Det ble samtidig etablert samtalegruppe for foreldre og samtalegruppe for både lærere og PP-rådgivere. Gjennom et dynamisk samspill over tid mellom disse gruppene, håpet en å kunne utvikle gode tiltak basert på god helhetlig forståelse for de deltagende ungdommene. Artikkelen har tidligere vært publisert i Spesialpedagogikk nr 2/2011.

Bakgrunn, organisering og formål med prosjektet

Det er allment akseptert at det er utfordrende og vanskelig å finne de gode tiltakene for barn og unge med Asperger syndrom (AS). Kommunene har fått større oppdagerkompetanse på AS og flere og flere får diagnosen, men kunnskap om de gode tiltakene for denne gruppen henger etter. Møller-Trøndelag kompetansesenter (MTK¹) som er en del av Statped, skal både arbeide forebyggende og drive med kompetanseutvikling i forhold til mennesker med Asperger syndrom, og gjennom dette være en støtte for kommunene i deres arbeid. Denne artikkelen skal ta for seg nettopp et eksempel på hvordan MTK kan bidra i et slikt arbeid. Først vil jeg gjøre rede for formål, bakgrunn og organisering av prosjektet. Deretter vil jeg fortelle om innholdet og praktisk gjennomføring av gruppene. Til slutt vil jeg gjøre rede for hvorvidt vi nådde våre målsettinger og prøver å drøfte erfaringene.

AS er en gjennomgripende utviklingsforstyrrelse som innebærer en medfødt sårbarhet for utvikling av mange tilleggsvansker i samspill med miljøet under oppveksten. Som eksempel kan nevnes skjevutvikling i form av ytterligere vansker med hovedvanskene som kjennetegner

---

¹ Prosjektet ble gjennomført ved Trøndelag kompetansesenter (TKS) i 2009-2010. I prosjektperioden var TKS eget senter, men fra 1.1.2011 ble det slått sammen med Møller kompetansesenter til Møller-Trøndelag kompetansesenter (MTK).

syndromet, skolevegring/-fracfall og psykiske vansker som angst og depresjon. Spesielt kommer disse vanskene til syne i ungdomsalderen. Det blir derfor særlig viktig med tiltak basert på god forståelse så tidlig som mulig for å få en best mulig prognose. I tiltaksutviklingen bør det tas spesielt hensyn til at mennesker med AS har helt spesifikke behov som er kvalitativt annerledes enn andre diagnosegrupper sine spesielle behov¹. Store kommunikasjonsvansker og vansker med sosial forståelse, som er hovedkjennetegn ved syndromet, byr på utfordringer med tanke på inkludering og faglig tilrettelegging, og det er store individuelle forskjeller med hensyn til hvordan dette slår ut hos den enkelte. Selv om vi kan følge noen overordnede prinsipper i tilretteleggingen for disse ungdommene i skole og hjem, som oversikt, struktur og forutsigbarhet, blir det på grunn av de store individuelle forskjellene problematisk å generalisere innenfor disse. Dette peker i retning av at det kreves en betydelig innsats for å finne de gode individuelle tiltakene basert på god forståelse hos ”hjelperne”, dvs. alle ansvarlige voksne rundt ungdommen for eksempel foreldre, lærere, eventuelt pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). Samtidig bør dette i størst mulig grad være en felles forståelse med hensyn til den enkelte ungdommen.

TKS innledet i 2008 et samarbeid om prosjektet ”Samtalegrupper i dynamisk samspill” med Helse Nord-Trøndelag ved Habiliteringstjenesten for barn (HAB) og Autismeforeningen i Nord-Trøndelag. I perioden fra januar 2009 til og med desember 2009 ble det drevet to parallelle forsøk med samtalegrupper rundt utvalgte barn og ungdommer med Asperger syndrom, deres foreldre og tilhørende skole og PPT, i nærliggende kommuner. Det ene ble ledet av TKS, som denne artikkelen dreier seg om, og det andre av Habiliteringstjenesten for barn. Samarbeidet dreide seg rundt følgende mål:

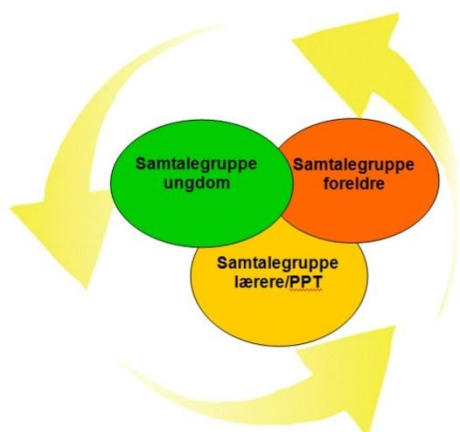
Hovedmål 1 handlet om å prøve ut en dynamisk modell som besto i en struktur og en arbeidsmetode med den hensikt å bidra til en felles forståelse med hensyn til den enkelte ungdommen og vedkommendes behov. Felles forståelse blant foreldre, lærere og PPT ville være selve nøkkelen til at man i neste runde kunne utvikle og sette i verk de gode individuelle tiltakene for den enkelte ungdommen med Asperger syndrom, det vil si økt handlingskompetanse i det praktiske arbeidet.

Hovedmål 2 var at selve strukturen på prosjektet og arbeidsmetoden skulle bidra til forebygging av psykiske og sosiale vansker hos den enkelte ungdommen med Asperger syndrom ved at: 1. Ungdommen opplever større grad av mestring med hensyn til egen

identitet, økt selv innsikt og økt sosial mestring. 2. Foreldre, lærere og PPT opplever at de i større grad kan tilrettelegge for og støtte ungdommen.

Dynamisk organisering av et gruppetilbud

For å nå våre målsettinger valgte vi å organisere deltakerne i tre samtalegrupper bestående av en ungdomsgruppe, en foreldregruppe og en gruppe med fagfolk. Når vi kaller dette for en dynamisk organisering, så er det fordi alle deltakerne fikk et tilbud om samtalegruppe tilpasset deres behov innenfor samme tidsrom. Det er også et dynamisk samspill mellom dem i form av en del felles trekk. Fellestrekkene er blant annet innhold, struktur og felles gruppeledere. Figur 1 viser vår selvlagede modell og skal illustrere en dynamisk organisering av de tre gruppene. De gule pilene i modellen skal illustrere de to faste gruppeledernes rolle som prosessdrivere ved at de sørger for framdrift og dialog mellom gruppene.

Figur 1: modell på en organisering av samtalegrupper i dynamisk samspill

Ideen om en dynamisk organisering av et gruppetilbud er hentet fra et veiledningsopplegg som ble prøvd ut av undertegnede og en kollega ved senteret. Det var knyttet til 5 ungdommer med AS fra forskjellige klasser ved en større ungdomsskole. Vi ledet kontaktlærere, assistenter, spesialpedagoger og kommunens PP-rådgiver knyttet til de aktuelle ungdommene i en felles refleksjonsgruppe. Gruppen møttes en gang i måneden i et års tid rundt aktuelle problemstillinger og belysning av aktuelle tema. Evalueringen av opplegget var svært positiv fra både lærere og PPT. Deltakerne opplevde at de hadde fått en reell kompetanseheving ved større forståelse og hadde fått konkrete verktøy til tiltaksarbeidet, og de følte også at de var bedre beredt til å ta i mot nye elever med AS på ungdomsskolen.

Utvikling av en slik kompetanse måtte gå over lengre tid. Deltakerne pekte på nettopp dette aspektet som særdeles viktig. Tid, rom for refleksjon og faglig veiledning var viktige elementer. Det ble viktig å få knyttet teori til praksis. Det hjelper ikke bare å vite noe om generelle symptomer, man måtte også vite hvordan man skulle få nyttiggjort seg teorien i praksis. Hvordan arter de generelle symptomene seg for den enkelte ungdom, og hva blir da de praktiske konsekvenser for hjelperne? Reell forståelse er ikke noe som man oppnår etter eksempelvis et to-dagers kurs. Mennesker med AS strever med sosialt samspill i alle dets fasetter, men ”hjelperne” må også bruke tid og ressurser på å sette seg inn i deres forståelse og handlingsmønster, og ikke minst den aktuelle ungdoms forståelse. Har du truffet og arbeidet i forhold til en elev med AS, da har du bare truffet en, var det flere lærere som gav uttrykk for. ”Jeg har jo bare møtt en før, og han var *helt* forskjellig fra denne eleven.” Dessuten gav de også uttrykk for at det tok tid og ressurser med den første eleven for å lære seg å forstå og tilrettelegge for denne.

Foreldrene kjenner sitt barn best både med hensyn til styrke og begrensinger, men de har og behov for støtte og tips i deres hverdag. Dette kan de få gjennom å møte andre foreldre i samme situasjon. Erfaringsutveksling og faglige bidrag kan hjelpe på dette samtidig som det gir økt forståelse for deres eget barn.

Samtalegruppe som metode for barn og ungdom med Asperger syndrom har vist seg å gi god effekt på flere sentrale områder som har med god livskvalitet å gjøre (Steindal 2009). Enkelte har imidlertid påpekt at man nok kunne få en større effekt dersom man samarbeider tettere med foreldre og fagfolk samtidig (Steindal 2006). Med utgangspunkt i dette og TKS sin egen erfaring fra ungdomsskolen med hvordan kompetanse kan utvikles rundt ungdom med AS, ønsket vi å prøve ut en struktur og en arbeidsmåte der samtalegrupper var hovedmetoden. Viktige forutsetninger for arbeidsmåten var at prosjektet måtte gå over en viss tid og ha en viss hyppighet av møter. Erfaringsutveksling måtte få stort rom, og tid til forelesning fra oss som var gruppeledere, måtte reduseres. Vår hypotese var at måleffekten trolig ville bli større dersom man i tillegg kunne ha samtaler med foreldrene og de fagfolkene som arbeider nærmest opp mot ungdommen i skolen. Å gi samme tilbud til barna og ungdommen samt viktige voksne i skole og hjem, kunne virke både forebyggende, kompetanseutviklende og rasjonelt med tanke på flere forhold. Vi nådde flere med mindre ressurser, det var kvalitetsmessig bra med flere sammen, og vi kunne komme på banen så tidlig som mulig.

Sammensetting av deltakere

Ungdomsgruppen vår bestod av tre jenter og tre gutter i alderen fra 15 til 19 år fra tre forskjellige kommuner. I gruppen med fagfolk var hver elev representert med opptil tre personer, hvorav en av dem var den saksansvarlige rådgiveren fra PPT. Til sammen, utenom oss to faste gruppeledere fra TKS, var det opptil 12 deltakere på det meste i faggruppen og opptil 10 deltakere i foreldregruppen. Over et år hadde både foreldre- og faggruppen sju møter hver, og ungdomsgruppen 10 møter, og alle møtene fant sted på et fast grupperom på TKS.

Det var HAB som hadde ansvaret for rekrutteringen av barn og ungdom til gruppene ut fra deres pasientliste. En egen invitasjon med brosjyre om prosjektet, samt etterfølgende telefonsamtale med foreldre, bidro til bakgrunnsinformasjon før foreldre og ungdom takket ja til å være med i prosjektet. Både ungdom og foreldre gav klart uttrykk for at dette ønsket de å være med på og at de hadde savnet et slikt tilbud lenge. Kriteriene for å delta var at ungdommene var kjent med sin egen diagnose, at de ikke hadde betydelige tilleggsproblemer i form av eksempelvis atferdsvansker, og ikke minst at de hadde et eget ønske om å delta i en slik gruppe. TKS holdt informasjonsmøter angående prosjektet for PPT i aktuelle kommuner *før* rekruttering og oppstart av prosjektet. PPT viste positiv interesse og mente prosjektet ville fylle et udekket behov. Skolene ble informert *etter* at ungdommen var rekruttert, og de var veldig positive til tilbudet.

Deltakernes behov og forventninger som viktig forhåndskunnskap

For å få til en dynamisk prosess med hensyn til hovedmålet som var en felles forståelse, ble det lagt vekt på å ha et innhold og en tilnærming som lett kunne overføres på en praktisk og pedagogisk måte fra gruppe til gruppe. Å sette seg inn i hver enkelt ungdom sin situasjon og også de øvrige deltakernes behov og forventninger i forkant av oppstart, ble nødvendig kunnskap for å kunne tilrettelegge rammen og innhold. Denne kunnskapen samt kontaktetablering ervervet vi oss gjennom bli-kjent-samtaler med den enkelte ungdom, foreldre og nærmeste involverte lærer.

Ungdommene gav uttrykk for at de ønsket å lære mer om kommunikasjon med andre. Det dreide seg blant annet om hvordan man kan starte en samtale, hvordan man kan lese kroppsspråk og hvordan man kan unngå å tolke ting negativt. Vennskap, friminutt og også mer kunnskap om Asperger syndrom var særskilt ønskede tema fra ungdommen, som

følgende sitat fra en av ungdommene illustrerer så fint: ”Æ har lyst til å vite mer om AS og ka det gjør med mæ.”

Foreldrene og fagfolkene hadde ønsker om at prosjektet skulle bidra til at ungdommene oppnådde økte sosiale ferdigheter, og spesielt sosialt samspill, med andre ungdommer. Det å få treffe andre ungdommer med diagnosen, trodde de voksne ble viktig. En forelder uttrykte: ”Hun vet ikke om noen andre. Hun tror hun er helt alene med diagnosen. Det blir kanskje mer handfast det å ha AS viss hun kjenner noen andre.” Foreldrene håpet på økt forståelse blant fagfolk for den enkelte ungdommen med AS, som også sammenfalt med fagfolkens egne behov om mer kunnskap om AS og deres aktuelle elev. Alle hadde behov for å vite mer om hvordan de kunne hjelpe ungdommene og legge til rette for å få økt motivasjonen for skolearbeid. Alle ville ha friminutt som tema. Foreldrene hadde også et stort behov for å snakke om videregående skolegang. Det gjaldt blant annet overgangen fra ungdomsskolen, linjevalg knyttet til fremtidig arbeidsliv, faglig tilrettelegging, prøver og eksamen.

Behovene og ønskene som kom til uttrykk, var i stor grad sammenfallende slik at de fleste timene fikk felles tema, men kunne få ulik tilnærming i gruppene. Basert på kunnskap om læring og mestring i både faglige og sosiale sammenhenger hos mennesker med AS, ble ”Stress og mestring” eksempelvis det første faglige temaet for både foreldre- og faggruppen. Å bli oppmerksom på stressfaktorene hos den enkelte ungdom skulle danne en innfallsvinkel og rettleiding for det videre arbeid i gruppene og være til inspirasjon med tanke på tilretteleggingen for den enkelte ungdom. Kommunikasjon ble imidlertid valgt som første tema for ungdomsgruppen da ungdommene hadde spesielt konkrete ønsker på dette området, for eksempel: ”Hvordan tar jeg kontakt med andre ungdommer?”.

Møte	Tema og aktiviteter for ungdomsgruppen	Hjemmeoppgave
1	Bli kjent, formålet med gruppen, forventninger, yatzy	Tenke over tema de ønsker skal bli tatt opp i gruppa
2	Kommunikasjon; å ta kontakt med andre ungdom og mestringsstrategier, yatzy	Hva skjer i friminuttene når du skal ta kontakt med andre ungdom? Hva går bra? Hva er vanskelig?
3	Følelser; de positive følelsene med; å være glad. Taulek; plassere seg på den delen av tauet som viser hvor glad man var i forskjellige situasjoner, og styrke i forskjellige følelser for glede. Spill: True and false.	Føre glededagbok
4	Forståelse og øvelse i forskjellige selvvalgte	Velg ut en av situasjonene og øv på til

	situasjoner som ungdommen ikke mestret så god. Rollespill; "Å si hei", "Bli skubbet bort", "Å få ros", "Å starte og å avslutte en samtale"	neste gang
5	Repetisjon av rollespill, overgang fra ungdomsskole til VG. Eksamen.	
6	Sommeravslutning med selvvalgt film "Yess man", mat og musikk.	
7	Sommerminne, oppstart på skolen etter ferie, læring og motivasjon. Spill: True and false	Notere: Når jeg skal motivere meg har jeg følgende "triks", og "Når jeg har vanskelig for å motivere meg vil jeg gjerne at andre skal/ikke skal."
8	"På vei til å bli voksen." Yatzy	Hva kan du gjøre når du er lei deg?
9	Forsetter på tema som vi snakket om sist "På vei til å bli voksen"; kjærester, bo for seg selv etc, Yatzy	
10	Kommunikasjon; small-talk, ironi, ordtak, vitser. Øvelse: To og to sammen for å småsnakke om utdelt tema. Avslutning.	

Figur 2: innhold for møtene i ungdomsgruppen

Møte	Tema foreldre- og fag-gruppen	Hjemmeoppgave	
1	Bli kjent, formål med gruppen, forventninger		
2	Oppsummering av ønsketema fra de ulike gruppene, stress og mestring	Alle: Observasjon: Hvordan mestrer din ungdom situasjoner som de opplever som frustrerende/stressende?	PPT: Ha møte med lærerne for deres elev rundt temaet.
3	Hvorfor jobbe med følelser/tanker hos den enkelte ungdom med AS?	Alle: Observer ungdommen i ditt miljø og bli bevisst temaet og hvordan du kan gi støtte. Reflekter sammen med ungdommene – med mål om å få flere positive tanker.	
4	Overgang ungdomsskole/VG, eksamen	Sommerferie	
5	Læring-faglig og sosialt: Mening og motivasjon henger nøye sammen.	Alle: Kartlegge en aktuell problemstilling knyttet til elevens læringsutbytte faglig eller sosialt. Foreslå tiltak.	
6	Psykoedukasjon for mennesker med AS	Fortsette med samme oppgave som sist.	
7	Avslutning med evaluering.		

Figur 3: innhold for møtene i foreldre- og fag-gruppen

Program og gjennomføring av gruppesamtalene

Flere litteraturstudier peker på at mennesker med Asperger syndrom profitterer på psykoedukative metoder da disse retter seg både mot de psykologiske og de opplæringsmessige behovene (Steindal 2006, Vermeulen 2008). Ungdom med AS blir ofte gående alene i fritiden, og en psykoedukativ tilnærming sammen med andre ungdommer passet godt som metode for å nå våre mål. Foreldre- og faggruppens innhold ble hver for seg bygget på samme lest tematisk, hvor det var lagt vekt på godt rom for erfaringsutveksling. Naturlig nok ble ungdomsgruppen drevet og tilpasset ut fra autismevennlige prinsipper som entydighet, struktur, forutsigbarhet og muligheten for å være fleksibel innafor rammene. Tilpasningene for deltakerne i ungdomsgruppen er imidlertid også knyttet til deres kvalitative behov når det gjelder læring og informasjonsbearbeiding, som også Vermeulen anbefaler for denne gruppen. Her er det spesielt tatt hensyn til å ha et fleksibelt innhold for å kunne ta hensyn til de individuelle behov. Det resulterte i at et tema var for kun det ene møtet, og et nytt tema ble introdusert neste gang vi møttes. Med tanke på utfordringer når det gjelder overføring av kunnskap og ferdigheter til reelle situasjoner for mennesker med AS, ble det også viktig med variasjon i strategier og tilpasninger for introduksjon, presentasjon og bearbeiding av temaet.

Slik så det faste programmet ut for ungdomsgruppen:

- Møteinnkalling ble sendt ut uken før hvert gruppemøte
- Møte på samme tid: 17.00-19.30, og samme sted
- Oppstart med samtalerunde på hjemmeoppgave
- Pause med mat, pizza, rundstykker etc og dagens medbrakte cd fra en av ungdommene
- Dagens tema
- Spill, eventuelt øvelser, knyttet til dagens tema
- Hjemmeoppgave og musikkansvarlig neste gang
- Evaluering av timen med ”Min mening”- arkⁱⁱ

Og slik ble det faste programmet for foreldre- og faggruppen:

- Samme tid 13.00-15.30 og samme sted
- Oppstart med samtalerunde på hjemmeoppgave

- Kort introduksjon fra gruppelederne om dagens tema
- Pause med kaffe, te, frukt og kake
- Tema fortsetter, samt hjemmeoppgave
- Eventuelt informasjon som ønskes delt mellom gruppene, eksempelvis fra foreldre- til faggruppen
- Praktisk informasjon
- “Min mening”- ark

Innholdsmessig er metodikken prosessorientert med vekt på samhandling og deltakelse gjennom samtale og øvelser. Tilretteleggingen av et klima basert på tillit og gjensidig respekt ble viktig å tilstrebe. Veien til en felles forståelse vet vi må baseres på at folk tør å åpne opp for deling av tanker og erfaringer rundt tingenes tilstand og også at de åpent tør å stille spørsmål rundt dette. På denne måten ville deltakerne få en opplevelse av egenverdi ved at de hadde noe å tilføre gruppen som var viktig for den. Med ny innsikt ville det bli lettere for foreldre og fagfolk å finne flere metoder å løse utfordringer på, og vi håpet spesielt på at ungdommene både ville lære å forstå mer av sin egen situasjon gjennom denne tilnærmingen. I en hyggelig ramme med vekt på positive holdninger, og hele tiden med et øye på hvordan deltakerne hadde det i gruppen, for eksempel om noen trengte mer støtte og oppmerksomhet enn andre for en eventuell tilpasning underveis, bestrebet vi oss på å lage et stressreducerende miljø.

Det første møtet ble derfor et ”bli kjent”- møte for alle tre gruppene. I dette møtet fikk ungdomsgruppen utdelt en egen perm med skilleark. Her satte de inn alt relevant materiale som ble utdelt ved starten på hvert møte. Ved det første møtet fikk de blant annet utdelt oversikt over møter, tid og sted, faste grupperegler og kart over faste plasser ved bordet. Etter at vi hadde truffet alle ungdommene i forkant av oppstarten, fant vi ut hvem som trengte mer støtte enn andre til selvhverdelse. Det var to jenter som skilte seg ut, og vi valgte å plassere hver av dem ved siden av en av oss to gruppeledere. Dette viste seg å bli en riktig prioritering etter hvert som vi ble mer kjent med gruppen. De trengte mer trygghet og støtte for å komme i gang, blant annet med å ta ordet og holde på det når det ble deres tur i runden rundt bordet. Den ene jenta hadde også behov for mer pauser enn de andre, og da var det greit å gi et lite hint til oss om det uten at hele gruppen måtte ta del i det, eller at vi som gruppeledere hadde antennene ute og merket oss behovet selv.

Samtalen ble organisert ved at en av gruppelederne ved oppstart gikk en runde på hjemmeoppgaven der den enkelte deltaker ble spurt om å dele sine erfaringer med de andre om gjennomføringen og resultatet av den. Hjemmeoppgaver og påfølgende gjennomgang av dem ved neste møte var fast innhold i alle gruppene. I tillegg fikk foreldre- og faggruppen i fast oppgave å følge opp sine respektive ungdommer på oppgaven ved blant annet å oppfordre dem til og fortelle hva de hadde gjort i ungdomsgruppen og til å vise fram arbeidspermen sin.

I slike samtalerunder kunne gruppelederen stille avklarende spørsmål rundt det som ble sagt. De andre deltakerne kunne etterpå få muligheten til å stille spørsmål, gi støtte eller komme med blant annet tips eller råd til den som ble spurt. Neste runde med erfaringsutveksling og refleksjon i runde, der hver enkelt spesielt fikk sin tid og ble spurt av gruppeleder, dreide seg om dagens tema. Her kunne hver enkelt deltaker si noe om sin umiddelbare erfaring eller reaksjon på det som var blitt presentert, det kunne dreie seg om å fortelle om episoder, gi kommentarer og stille eventuelle spørsmål. De andre deltakerne kunne komme med refleksjoner eller innspill rundt det som ble sagt underveis ved håndsopprekning, og det kunne bli nyttig diskusjon om hvordan vi kunne forstå og forholde oss til ulike utfordringer.

Introduksjon av nye forståelsesmodeller rundt ungdommens egne utfordringer ble gjort både visuelt med arbeidsnotater vist på skjerm, visuelt gjennom ord og bilder, og gjennom samtalerunder og praktiske øvelser knyttet til disse. Praktiske øvelser kunne foregå gjennom rollespill, gjøreoppgaver på gulvet, utfylling av spørreskjema, hjemmeoppgaver og spill. Noen øvelser ble gjort i gruppetimene og andre ble gitt som hjemmeoppgave. Altså en veksling mellom kunnskapsformidling, viktig informasjon knyttet til reell problematikk og erfaringsutveksling, men hele tiden knyttet til aktuelle utfordringer som var reelle for alle i gruppen. De andre gruppene fikk også presentert dagens tema visuelt på skjerm samt trykte kopier av samme materiale.

Prosess- og målevaluering

Når man arbeider med gjennomgripende utviklingsforstyrrelser, kan det være utfordrende å vurdere spesifikt på hvilke områder en eventuell endring etter en periode med utviklingsarbeid kan forekomme. I håp om å få et lite bilde av effekten av vårt arbeid med hensyn til våre mål, valgte vi å samle inn informasjon fra alle våre deltakere både før, etter og underveis i prosjektperioden. Dette gjorde vi ved hjelp av ”Min mening”- ark til alle

deltakerne etter hver time samt våre egne selvlagede spørreskjema til foreldre og fagfolk før og etter prosjektperioden.

”Min mening”- arket

Mennesker med AS har ofte utfordringer når det gjelder selvrefleksjon her og nå. Vermeulen (2008) anbefaler derfor å evaluere og teste målsettingene etter hver økt. For å få et mest mulig realistisk bilde av hvordan ungdommene opplevde møtene underveis, tok vi i bruk ”Min mening”- arket og justerte det til vårt formål. Her ba vi om informasjon med hensyn til trygghet og trivsel, som vi anser er viktig for læring og utvikling. Vi spurte hvordan de likte seg og opplevde timen følelsesmessig, motivasjon og hvor relevant eller nyttig de opplevde timen. Deltakerne i foreldre- og faggruppen fikk samme skjema, da refleksjon over egen innsats og læringsutbytte er viktig for kompetanseutvikling hos de voksne deltakerne også. Ved avslutningen av hver time fylte alle deltakerne i de tre gruppene ut ”Min mening”- ark ved avkryssing og et felt for eventuelle andre kommentarer. Det bestod av følgende tre spørsmål:

1. Hadde du lyst til å komme i dag?
2. Hva synes du om det vi har snakket om i dag?
3. Hvordan har du hatt det i gruppen i dag?

Informasjonen vi fikk fra ”Min mening”- arkene sammenholdt vi med den generelle observasjonen og de subjektive opplevelsene vi som gruppeledere hver for oss satt igjen med etter hvert møte med de ulike gruppene. Slik fikk vi vurdert og justert den dynamiske prosessen underveis. En justering vi foretok raskt ut i første møtet med ungdomsgruppen var at gruppelederen gikk runden rundt bordet og spurte hver enkelt, i stedet for å gå åpent ut med spørsmålet og vente at noen skulle rekke opp hånden. Dette ble også praksis for de to andre gruppene. En annen justering som vi hele tiden arbeidet med, var taletiden til den enkelte deltaker, spesielt i foreldre- og faggruppen. Et viktig holdepunkt var ikke å gå for langt i dybden med den enkelte ungdom, men gi nok tid slik at den enkeltes erfaring og spørsmål kunne kaste lys over og bidra til bevisstgjøring for hva som kunne være til nytte for nettopp denne aktuelle ungdommen.

Tilbakemeldingene vi fikk, var jamt over svært positive på alle tre punktene. Vi som gruppeledere opplevde det som en bekreftelse på vår innsats, og vi ble godt motiverte til å planlegge og møte gruppene neste gang også.

En god arbeidsmåte for alle gruppene

Gjennom hele prosjektperioden har de fleste deltakerne fulgt lojalt opp med oppmøte på hver samling, med unntak av en skole som møtte opp kun en gang i løpet av prosjektet.

Foreldregruppen var den som ønsket et slikt opplegg mest av alle, og fire av foreldreparene til de seks ungdommene møtte jevnlig opp. De to andre foreldreparene møtte sjelden. Disse to parene var også foreldre til de to ungdommene som vi opplevde som de mest ressursrike av de seks ungdommene både faglig og sosialt. En hypotese kan være at foreldrene ikke møtte fordi de opplevde det som lite nyttig for deres egen del, men ungdommene deres møtte og beriket gruppen.

At vi som gruppeledere kjente ungdommene de refererte til i foreldre- og faggruppen, tror vi ble viktig for dialogen mellom oss, og således også en avgjørende faktor for grad av måloppnåelse med hensyn til økt grad av felles forståelse. Vi ervervet oss mer og mer kunnskap om vedkommende ungdom når vi gikk fra gruppe til gruppe, og kunne også derfor bidra på en annen måte som refleksjonspartnere enn dersom vi ikke hadde hatt denne kunnskapen. I det direkte møtet med ungdommene hørte og så vi hver enkelt. Vi ble kjente med hva de var opptatte av i hverdagen på godt og vondt, og vi fikk en opplevelse av hvordan den enkelte fungerte i en sosial setting som samtalegruppen var.

En annen ting som ble nevnt av flere deltakere i foreldre og faggruppen, var den spesialpedagogiske kompetansen som vi som gruppeledere innehadde. At vi kjente godt til skolen som system, gav en spesiell tillit og troverdighet.

Av spørreskjema etter prosjektslutt kom det fram at deltakerne i foreldre- og faggruppen enstemmig opplevde at alt i alt var dette en god måte å drive kompetanseheving på. Å få muligheten til å reflektere så grundig rundt en selv og sine utfordringer gav en god følelse for deltakerne. En forelder kommenterte: ”Har blitt mye tryggere på at mye av vanskene skyldes AS og er ikke bare uvaner.” Flere av faggruppedeltakerne mente det var sjelden de fikk tid til å gå så grundig inn i en sak. En fra faggruppen sier følgende om motivasjonen for å delta i gruppen: ”Utbyttet har vært stort, og motivasjonen for å komme ble bare større og større.” Det

var relevante tema, og mange mente de hadde fått flere og nye arbeidsverktøy. Eksempel kan være drøftingene rundt tilrettelegging for prøver og overgangen fra ungdomsskolen til videregående. Noen hadde ønsket mer innføring i metodikk som eksempelvis sosiale historier, men det lå ikke innafor våre rammer for prosjektet. Alle opplevde den faste strukturen som nyttig for å holde en på sporet. Noen få opplevde imidlertid at de gjerne skulle ønsket mer taletid om sin ungdom, og for noen få andre kunne rundene bli noe for omstendelig. De fleste syntes at fordelene med metoden var tiden de fikk til refleksjon og at alle fikk sin tid, og dermed en følelse av å bli sett og hørt. Alle var enig om at det var et stort behov hos elever med andre diagnoser også for grupper som dette. ”Såne gruppe skulle det vært bruk for te mange andre med diagnosa å!”

Ungdommens erfaringer og utvikling

Ungdommene har møtt jevnt opp. De fleste har deltatt aktivt, og vårt inntrykk var at de trivdes svært godt når de var her. Det var tydelig at de ble mer og mer trygge på hverandre etter hvert. Noen nærmet seg hverandre fort, mens andre måtte ha mer tid på å bli trygg. To gutter fant hverandre fort gjennom felles interesse og ble venner gjennom samtalegruppen. Følgende er et knippe utsagn fra ungdommens besvarelse av ”Min-mening”- arkene angående deres opplevelse rundt timene:

”Alle blir tatt på alvor og vist respekt. God stemning i gruppa.”

”Alt var ok! :-)”

”Artig å vårra med!”

”Tok opp viktige tema. Alle hadde noe å komme med.”

Både fagfolk og foreldre gir uttrykk for at de fleste av ungdommene hadde modnet i en positiv retning både med hensyn til det sosiale og det faglige i løpet av prosjektperioden. Dette handlet blant annet om at de generelt sett hadde blitt litt tryggere på seg selv, noen bidro mer aktivt i gruppearbeid og ved framføringer, noen mestret lengre økter i klasserommet og noen var blitt flinkere til å si ifra. Særlig bra var det at en av guttene, som i starten av prosjektet holdt på å utvikle alvorlig skolevegning da han ikke ville gå på skolen og brukte mesteparten av tiden sin hjemme på data dag som natt, ved slutten av prosjektet gikk på skolen hver dag.

Konklusjon og avsluttende betraktninger

Det ene av prosjektets hovedmål dreide seg om å etablere en felles forståelse blant fagfolk og foreldre som grunnstein for i neste omgang å finne fram til gode tiltak for ungdommer med AS. På bakgrunn av de gode evalueringene vi fikk fra deltakerne, mener vi å ha vist at vi fikk til en dynamisk prosess i og mellom gruppene som bidro til en økt kompetanse om AS generelt og også en felles forståelse for den enkelte ungdoms behov. Modellen med samtalegrupper i dynamisk samspill bidro til et bedre samarbeid mellom foreldre og fagfolk som fikk konsekvenser for tiltak rundt den enkelte elev. Dette bidro til at også hovedmål to ble nådd da foreldre og fagfolk hadde fått en reell opplevelse av at de i større grad var i stand til å tilrettelegge for og støtte ungdommene i hverdagens utfordringer. Gruppeledernes kunnskap og kompetanse om blant annet AS, skolesystemet generelt og den enkelte ungdom bidro sterkt til utviklingen av et positivt samspill.

Med hensyn til hovedmål to som hadde forebygging av psykiske og sosiale vansker hos den enkelte ungdom i form av økt mestring med hensyn til egen identitet, selvinnsikt og sosial mestring, mener vi å ha vist at prosjektets struktur og arbeidsmodellen har hatt effekt i en positiv retning også her for alle ungdommene utenom en.

Arbeid med forebygging av psykiske vansker er høyaktuelt for denne gruppen av ungdom. Ungdommer med AS er ofte bevisst at de på mange måter er annerledes enn sine jevnaldrende, og er derfor vare på ikke å skille seg ut. I samtalegruppen møter de andre jevnaldrende med noenlunde samme utfordringer som de kan sammenlikne seg med. I samtalegruppen snakker de med hverandre og blir kjente. De føler seg ikke lenger så annerledes, og følelsen av å gå alene, blir mindre. De sammenlikner seg med de andre og opplever at noen andre er som dem selv samtidig som de er ulike. Identitetsspørsmål som dreier seg om hvem jeg er og hvem jeg er i forhold til de andre, blir mindre truende. I samtalegruppen sosialiseres de unge samtidig inn i en måte å være deltaker i en gruppe på. Det blir på godt og vondt en arena for sosiale mestringsopplevelser. Det å ta ordet, hevde sine meninger, fortelle om seg selv, støtte andre, får verdi med hensyn til egen selvhevdelse. Samtalegruppene har ikke vært ment som behandling, men kan ha en behandlende effekt da ungdommene har fått støtte til selvhevdelse, dermed også fått styrke og motivasjon gjennom det til å kunne mestre bedre i andre sosiale sammenhenger.

Samtalegrupper alene kan derfor gi visse kvalitative forbedringer med hensyn til økt selvtillit og selvhevdelse, men vårt prosjekt har vist at samtalegrupper både med ungdom, foreldre og fagfolk samtidig i et dynamisk samspill gir større forebyggende effekter. Konklusjoner vi kan trekke ut fra dette prosjektets resultater er at tilrettelegging og forebygging for barn og ungdom med AS krever en betydelig innsats ikke bare med tanke på ressurser for å organisere og delta, men også menneskelig vilje og interesse for å innta nye perspektiver for å oppnå en felles forståelse.

ⁱ Jamfør anbefalte retningslinjer fra Europarådets Ministerkomite om opplæring og sosial inkludering av barn og unge med autismspekterforstyrrelse. Autismeenheten (2009)

ⁱⁱ Ideen er hentet fra forebyggingsprogrammet "Zippys venner", hvor "Min mening"- ark er en del av det pedagogiske materialet.

Referanser

Autismeenheten. (2009): Autismeenheten – Nasjonalt kompetansesenter for Autisme. Rikshospitalet. www.rikshospitalet.no

Steindal Kari. (2006): Erfaringer fra samtalegrupper for personer med Asperger syndrom. Oslo: Autismeenheten, Rikshospitalet.

Vermeulen Peter. (2008): Jeg er noe helt spesielt! Psykoedukasjon for mennesker med autisme og Asperger syndrom. Oslo: Universitetsforlaget.